

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Школьнікової Тетяни Юріївни «Соціальні аспекти організації охорони здоров'я населення Вінниччини і Хмельниччини у повоєнні роки (середина 1940-х – середина 1950-х рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

З 2016 року в Україні розпочалася реформа охорони здоров'я, метою якої проголошувалося забезпечення всім громадянам нашої держави рівного доступу до отримання якісних медичних послуг та перебудови усєї медичної сфери таким чином, щоб у її центрі перебував пацієнт. Реформа була неоднозначно сприйнята деякими представниками політичних кіл та медичними працівниками країни, які обстоювали необхідність збереження та вдосконалення системи охорони здоров'я, що була сформована та діяла за радянських часів. У зв'язку з цим постало питання розробки найбільш оптимальної моделі проведення медичної реформи на підвалинах осмислення кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду, а також його адаптації до сучасних українських реалій. Вказані обставини активізували зацікавлення історичним досвідом організації медичного обслуговування населення в різний час і за різних, зокрема й екстремальних, обставин війни та повоєнної дійсності. Одним з таких повчальних періодів можна вважати відбудовну добу в Україні після вигнання з її території військ нацистської Німеччини та її союзників. Катастрофічні наслідки Другої світової війни для українського народу, що виявилися у загибелі й каліцтві мільйонів людей, вкрай несприятливій демографічній і санітарно-епідеміологічній ситуації, руйнуванні переважної більшості закладів інфраструктури соціального, комунального і медичного призначення, втраті і розпорощенні кадрів медико-санітарного профілю сформували умови для поширення інфекційних та багатьох інших недугів у різних регіонах республіки, ставили під загрозу здоров'я і життя практично всіх категорій населення і насамперед

неповнолітніх. Це диктувало керівництву держави, що продовжувала важку, виснажливу війну з усе ще сильним супротивником необхідність концентрованих зусиль, спрямованих на вирішення нагальних, невідкладних проблем, пов'язаних з відновленням системи охорони здоров'я.

Дисертаційний проєкт Т.Ю. Школьнікової присвячений регіональному зрізу саме цих історичних подій, які за динамікою та насиченістю, змістовим наповненням належать до найбільш ємких у всій радянській епосі. Наукова реконструкція організації охорони здоров'я у повоєнний період на Поділлі зумовлюється необхідністю комплексного й об'єктивного осягнення всіх аспектів процесу відновлення мережі закладів охорони здоров'я та медичного обслуговування населення, покращення санітарно-гігієнічного стану на території Вінницької та Кам'янець-Подільської областей, охорони материнства та дитинства тощо. Наукова й суспільна актуальність дослідження підсилюється тим чинником, що Подільський регіон став територією, на якій доволі рельєфно простежуються як позитивні, так і негативні наслідки проведеної в 1947 р. в УРСР медичної реформи. Складний і багато в чому повчальний досвід має бути критично осмислений, що уможлиблює його застосування в сучасному етапі українського державотворення, що ускладнюється агресією Російської Федерації проти України.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до тематичного напрямку і наукових досліджень кафедри історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Поділля у контексті української історії».

Застосовані дисертанткою загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні історичні методи дали змогу максимально об'єктивно, комплексно, послідовно та логічно розкрити низку питань, сформульованих у завданнях дослідження: відновлення мережі закладів охорони здоров'я у Вінницькій та Кам'янець-Подільській областях у період відбудови, забезпечення їх медичними кадрами, форми і засоби надання населенню

медичної допомоги, подолання масових захворювань, наслідки медичної реформи 1947 р. для системи охорони здоров'я Поділля та інших.

Здобувачка з'ясувала ступінь опрацювання обраного для студіювання тематичного поля, ввела до наукового обігу нові архівні джерела, здійснила спробу деконструювати і спростувати усталені в радянській історіографії догми та стереотипи стосовно соціальної політики радянського керівництва у сфері охорони здоров'я, кількісних і якісних оцінок результатів відбудови мережі закладів охорони здоров'я, стану здоров'я громадян та санітарно-гігієнічної ситуації на Поділлі, процесу поширення санітарно-гігієнічних знань, вмінь та навичок серед населення краю у післявоєнний період. При цьому виконавиця дисертації продемонструвала добру обізнаність з науковим доробком своїх попередників, зокрема тими, авторами яких були А.Б. Александровський, І.П. Барченко, М.А. Виноградова, М.А. Габрилович, С.С. Каган, С.А. Колесніков, Л.Г. Лекареєв, М.О. Семашко Є. І. Смирнов та інші. Дослідниця ретельно прослідкувала основні тенденції у висвітленні різних аспектів цієї проблематики, вказала на існуючі недоліки і лакуни.

Доволі інформативною та змістовною є джерельна база дисертаційної роботи, що складається з масиву архівних документів, вітчизняної нормативно-правової бази, публікацій в періодичних виданнях. Зокрема авторка використала матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України і Державних архівів Вінницької та Хмельницької областей.

У другому розділі здобувачка дає загальну характеристику наслідків Другої світової війни та нацистської окупації для мешканців Вінницької та Кам'янець-Подільської областей. Підкреслюється, що на перших етапах важливу роль у відновленні сфери охорони здоров'я краю відіграли військові евакошпиталі. Здійснена в перші повоєнні роки відбудова медико-санітарних закладів Подільського краю за деякими параметрами дала змогу наблизити рівень надання медичної допомоги до довоєнного. Проте найбільшою проблемою в організації охорони здоров'я населення Поділля залишалася

недостатня обладнаність медико-санітарних закладів спеціальними технічними видами допомоги, що перешкоджало наданню кваліфікованої медичної допомоги населенню в повному обсязі.

Дисертантка детально реконструювала процес відновлення навчальних медичних закладів, завдяки чому вдалося зменшити гострий дефіцит висококваліфікованих медичних кадрів у регіоні.

Третій розділ присвячений проведенню медичної реформи 1947 року, внаслідок якої на Поділлі почала реалізовуватися комплексна програма розвитку всіх галузей медицини. Об'єднання лікарень і амбулаторій у сільських райцентрах дало можливість вже в 1947 р. розподілити лікарів за окремими спеціальностями: хірург, терапевт, акушер-гінеколог, терапевт-фтизіатр, педіатр та інші. Медична реформа сприяла також значному підвищенню професійного рівня лікарів, що позитивно вплинуло на рівень надання медико - профілактичної допомоги пацієнтам. На кінець 1949 р. на Поділлі була створена трирівнева система організації охорони здоров'я населення, що включала в себе сільські лікарські дільниці, районні, міські та обласні лікарні.

У четвертому розділі дисертантка аналізує основні напрямки протиепідемічної роботи та поширення санітарно-гігієнічних знань серед населення регіону, а саме проведення лекцій, виставок та інших заходів профілактично-просвітницького змісту з метою популяризації здорового способу життя. Окремі сюжети розкривають особливості лікування та медичної і соціальної реабілітації, а також подальшого працевлаштування інвалідів війни. Авторка наголошує на тому, що неоціненну допомогу у справі реабілітації та забезпечення інвалідів війни надали громадські організації, трудові колективи та пересічні громадяни. Серед усіх галузей медичної сфери Подільського краю охорона материнства і дитинства в досліджуваний період залишалася одним із найскладніших сегментів соціальної політики, що пояснюється недостатньою увагою з боку радянської влади до створення ясел та дитячих лікарень, а також байдужістю,

формалізмом та безвідповідальним ставленням до вирішення зазначених проблем з боку місцевих посадових осіб.

Дисертаційну працю завершують обрнтовані висновки та узагальнення.

Основні теоретичні положення та висновки поданої до захисту кандидатської дисертації пройшли наукову апробацію на 5 міжнародних та 3 всеукраїнських конференціях, за результатами яких були опубліковані тези доповідей. Крім того, результати дослідження знайшли своє місце у 5 фахових виданнях, 3 з яких -- у виданнях іноземних держав та виданнях України які включені до міжнародних наукометричних баз.

Автореферат дисертації відображає зміст та основні результати дослідження і оформлений відповідно до існуючих вимог.

Водночас дисертаційна робота не позбавлена низки недоліків, з приводу яких належить висловити деякі зауваження та надати відповідні рекомендації:

- На наше переконання, другий та третій розділи слід було б доповнити спогадами учасників відновлення роботи закладів охорони здоров'я та медичних навчальних закладів, а також колишніх пацієнтів. Використання цих та інших видів его-джерел сприяло би рельєфнішому висвітленню ситуації, що склалася у медико-санітарній справі у той складний час. За статистичними даними, якими перевантажена робота, губиться людина з її проблемами і переживаннями.
- У параграфі 3.1. третього розділу доцільно було б дослідити формування матеріально-технічної бази лікувальних закладів Поділля завдяки надходженням за рахунок репарацій, реституції та по лінії ЮНРРА. У параграфі 3.2. обійдено увагою надання допомоги медичними кадрами з інших республік, що входили до складу СРСР.

- У четвертому розділі також бажано було б розкрити питання лікування населення від дистрофії внаслідок голоду 1946 – 1947 рр., про який згадано побіжно. Крім того варто було би ввести до тексту матеріали про поширення санітарно-гігієнічних знань, вмінь і навичок не тільки серед контингенту середніх шкіл, а й учнів ремісничих училищ, шкіл фабрично-заводського навчання і студентів вищих навчальних закладів.
- Роботу бажано було б доповнити додатками, що містять інформацію про матеріальні збитки, результати відновлення мережі закладів охорони здоров'я, забезпечення населення медичною допомогою та медичним персоналом у всіх областях України. Це дало б змогу порівняти ситуацію на Поділлі з іншими регіонами республіки і підкріпити твердження про специфіку цього краю принаймні за деякими показниками.
- У праці час від часу вказується на «значну частину» «жителів досліджуваного регіону», «мешканців Подільського краю», «мобілізованих з Вінницької та Кам'янець-Подільської областей». Бажано було б вказати, скільки становить ця уявна «значна частина» (стор.62, 63).
- У тексті зустрічаються окремі пунктуаційні та граматичні помилки, русизми (стор. 74, 75, 79, 106 та ін.).
- Статистичний матеріал на сторінках 110, 178, 181 ідентичний матеріалу, викладеному на сторінках 119, 179, 192.

Проте висловлені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку поданої на захист роботи, яка є самостійним та завершеним науковим дослідженням актуальної в науковому і суспільному сенсах теми.

Дисертаційне дослідження Шкільнікової Тетяни Юріївни «Соціальні аспекти організації охорони здоров'я населення Вінниччини і Хмельниччини у повоєнні роки (середина 1940-х – середина 1950-х рр.)» відповідає вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 р., постановою Кабінету Міністрів № 1159 від 30 грудня 2015 р., постановою Кабінету Міністрів № 567 від 27 липня 2016 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

кандидат історичних наук, доцент,
професор спеціальної кафедри № 2
Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Людмила ХОЙНАЦЬКА